

Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендирув

ISSN 2181-7138

№ 6/2 - 2022 жыл

Илимий-методикалық журнал

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Кеңесбай АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Алиппер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Аскар ДЖУМАШЕВ
Гўлнара ЖУМАШЕВА
Мырзамурат ЖУМАМУРАТОВ
Аскарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Бахтиёр РАХИМОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Барлықбай ПРЕНОВ
Қаххор ТУРСУНОВ
Тажибай УТЕБАЕВ
Саодат ТОШТЕМИРОВА
Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Ризамат ШОДИЕВ
Зафар ЧОРИШАНБИЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Гулрухсор ЭРТАШЕВА

Шўлкемлестириўшилер:

**Қарақалпақстан Республикасы
Халық билимлендириў
Министрлиги, ӨЗПНИИ
Қарақалпақстан филиалы**

**Ўзбекстан Республикасы
Министрлер Кабинети
жанындағы Жоқарғы
Аттестация Комиссиясы
Президиумының 25.10.2007
жыл (№138) қарары менен
дизимге алынды**

**Қарақалпақстан Баспа сөз хэм
хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге
алынды №01-044-санлы гуўалық
берилген.**

**Мәнзил: Нөкис қаласы,
Ерназар Алакөз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uzniipnkkf@umail.uz,
mugallim-pednauk@umail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz**

Журналға келген мақалаларға жуўап қайтарылмайды, журналда жарияланған мақалалардан алынған үзіндилер «Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилуви шарт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледі. Мақалада келтирилген мағлўматларға автор жуўапкер.

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲАМ ӘДЕБИЯТ

Umarov I.A. “Малика айёр” достони лексикасида туркий қатламнинг қўлланиши	4
Шодиева Ш.И. Оламнинг лисоний манзараси ҳақида қарашлар	9
Haydarova Z. Satira nazariyasi haqida mulohazalar	14
Mamaraximova N. Ijodiy tafakkurda nutqning ahamiyati	16
Ergashev A. Xurshid Do'smuhammadning ramzga asoslangan hikoyalarini o'qitish metodlari	21

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Yalubjanova D.,Maxmudov F. Diagnostikasi va reabilitatsiya qilishda eshitishida nuqsoni bo'lgan bola va ularning ota – onalari bilan bog'liq muammolar	25
Musurmonov R., Musurmonova M. Yangi o'zbekiston sharoitida ta'lim muassasasi rahbarining innovatsion faoliyati xususiyatlari	29
Мусурмонов Р., Сўлтонова Д. Замонавий таълим муассасаси раҳбарининг инновацион фаолияти хусусиятлари	33
Мусурмонов Р., Суяров А. Таълим муассасалари раҳбарларининг маънавий кифофи, маданияти ва унга қўйилган талаблар хусусида	37
Мусурмонов Р., Хакимова И. Ёшларнинг шарқона имиджи ва муомала одобини шакллантириш хусусида	43
Турсунбаева Ю. Р. Олий таълим сифатини таъминлаш ва самарадорлигини оширишнинг замонавий имкониятлари	47
Расулов А. Н., Хуррамов К.М. Таълим кластери шароитида “Иқтисодий билим асослари” фанини ўқитишнинг ташкилий шароитлари	50
Эватов С. Коммуникатив компетентлик тушунчасининг мазмун-моҳияти ва илмий-педагогик асослари	55
Азамов Ж. Олий таълим муассасалари бошқарувига Осиёча субстансиал ва процессуал автономия тамойилларини жорий этиш самарадорлиги	59
Ziyayev A. Seminar mashg'ulotlarini interfaol nashkil etishning afzallik jihatlari	63
Arifxodjayev G., Yuldasheva O. Dizartiya nutq nuqsoni bo'lgan bolalarda idrok shakllanishining o'ziga xosligi	66
To'raqulov L. Oilaviy bolalar uylari tarbiyalanuvchilarining ijtimoylashuvi	70
Тошболтаев Ф. Бўлажак ўқитувчиларни методик тайёрлаш тизимини такомиллаштиришнинг хусусиятлари	75
Akramova X., Safarov M. Yordamchi maktabda ta'lim jarayonini rivojlantirishni o'ziga xosligi	79
Nazarqosimov Q., Qarshiboyev A. Ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarda tarbiyaviy ishlarni olib borishda didaktik materiallarni qo'llanilish bo'yicha mashg'ulotlarning ahamiyati	83
Мустафақулова Д. Таълимда тизимли ёндашув	86
Mixliboyev F. Nutqning normal va nuqsonli rivojlanishida nutq va kognitiv funksiyalarning o'zaro bog'liqligi	91

Qaxxarova N. N. Bolalarda mantiqiy fikrlashni shakllantirishning tarixiy falsafiy asoslari	94
Abdullayeva G. R. Adekvatlik tushunchasining psixologik tahlili	98

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲАМ РУЎХИЙЛИҚ ТҲИКАРЛАРИ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Rasulova D. O'qituvchi va o'quvchi munosabatlarining axloqiy mezonlari	104
Qilichova M. Yoshlar siyosiy qiyofasi to'g'risidagi qarashlarning zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati	106
Абдурашулова Д. Ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзининг амалда тадбиқ этилиши (Жиззах шаҳри мисолида)	112
Nazarqosimov Q., Berdiyev X. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini o'stirishda va korreksiyalashda logopedik yondoshuvlar	115
Raimjonov S. Yakka tartibdagi darslarda o'quvchilarning ijrochilik mahoratini rivojlantirish	117
Xolmirzayev O. O'zbek xalq cholg'usi chang tarixidan	121
Abdukurimova E. O'zbekistonda mumtoz musiqa san'atida bastakorlik ijodining tutgan o'mi va uning tadrijiy rivojlanishi	124

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Tayirova M. Ta'lim jarayonlarida samarali tashkil qilishda ta'lim vositalari va multimedia texnologiyasidan foydalanishning dolzarbligi	130
Назарова Г. Бўлажак иктисодчиларда аналитик тафаккурни ривожлантиришнинг педагогик мазмуни	135

БАСЛАЎЧИ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТАРБИЯ

Akramova X., Abatbayeva A. Maktabgacha yoshdagi aqli zaif bolalar o'yin faoliyatida nutqiy muloqotning faolligini oshirish xususiyatlari	138
Arifxodjayev G., Muminova Z. Boshlang'ich sinflarda disleksiyasi bo'lgan o'quvchilarning o'qish malakalarini korreksiyalash	141
Xudoyqulov J. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish	145
Абдуллаева Н. Мактабгача таълим ташкилотлари ва олий таълим муассасалари ҳамкорлигини кластери ёндашув асосида ривожлантириш	149
Сафаров Б. Мактабгача таълим ташкилотлари тарбиячиларда педагогик касбий компетентлик ва унга хос сифатлар	153

ФИЗИКАЛИҚ ТАРБИЯ ҲАМ СПОРТ

Пармонов А. Жисмоний тарбия ўқитувчиларида акмеологик мотивацияни ривожлантириш модели	157
Абдуллаев О. Ўқувчилар руҳиятидаги салбий ўзгаришлар ва уни жисмоний таълимда бартараф этиш вазифалари	161
Nurmatov F.A. Milliy harakatli o'yinlar va uning rivojlanishi	165
Каримов У.Р. Решение некоторых ошибок и недостатков в физическом воспитании и в спорте вузов и всех образовательных учреждениях	168

Назорат функцияси раҳбарнинг энг муҳим вазифасидир. Раҳбар қабул қиладиган қарорларнинг ташаббускори бўлганлиги сабабли ушбу қарорларни бажарилиши устидан назоратни ташкил қилишнинг ҳам ташаббускори бўлиши керак. Қарорларнинг ижро этилишини назорат қилмайдиган раҳбар ўзи ишлайётган таълим ташкилотига эмас, балки таълимнинг бошқа тизимларга ҳам зарар етказиши, яъни уларнинг ишида кечикишлар, узилишлар пайдо бўлишига сабабчи бўлиши мумкин.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 29 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида” ги ПФ-5712-сонли фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 6 ноябрдаги “Ўзбекистоннинг Янги тараққиёт даврида таълим - тарбия ва илм - фан соҳаларини ривожлантириш чора - тadbирлари тўғрисида” ги ПФ-6108 - сонли Фармони.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 25 январдаги “Халқ таълими соҳасидаги илмий-тадқиқот фаолиятини қўллаб қувватлаш ҳамда узлуксиз касбий ривожлантириш тизимини жорий қилиш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ-4963 сонли қарори
4. Ш.Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизми катъият билан давом эттириб янги босқичга кўтарамиз. – Т.: Ўзбекистон нашриёти, 2017 й.
5. Ш.Мирзиёев. Буюк келажигимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамиз. – Т.: Ўзбекистон нашриёти, 2017 й. – 488 б.
6. Абу Наср Форобий. Фозил одамлар шахри. – Т.: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” давлат илмий нашриёти. 2004. 41-42-б.
7. Аҳлидинов Р. Ш. Таълим муассасасини бошқариш санъати. – Т.: “Фан”, 2006. – 303 б. 721
8. Пулатов Ш.П. Таълим менежменти ёхуд таълим муассасасини илмий-методик бошқаришга инновацион ёндашув./ Т.: “Yosh kuch”. 2022 й.

РЕЗЮМЕ

Мақолада янги Ўзбекистон шароитида замонавий таълим муассасалари раҳбарларининг маънавий қиёфаси, педагогик одоби ва маданияти, юксак инсонийлик фазилатлари тўғрисида фикр юритилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются духовный облик, педагогические манеры и культура, высокие человеческие качества руководителей современных образовательных учреждений в условиях нового Узбекистана.

SUMMARY

The article discusses the spiritual image, pedagogical manners and culture, high human qualities of the leaders of modern educational institutions in the conditions of the new Uzbekistan.

ЁШЛАРНИНГ ШАРҚОНА ИМИДЖИ ВА МУОМАЛА ОДОБИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ХУСУСИДА

Мусурмонов Р.

*Чирчиқ давлат педагогика институти
“Мактаб менежменти” кафедраси доценти, н.ф.н.*

Хакимова И.

*Чирчиқ давлат педагогика институти
“Мактаб менежменти” кафедраси доценти, н.ф.н.*

Таянч сўзлар: шарқона тарбия, муомарат одоби, ўзаро мулоқот, саломлашиш маданияти, умуминсоний кадриятлар, миллатнинг руҳи, маънавий асослар, маданий ва маънавий мерос, Шарқ ва Ғарб донишмандлари.

Ключевые слова: восточное образование, социальный этикет, взаимное общение, культура приветствия, общечеловеческие ценности, дух нации, духовные основы, культурно-духовное наследие, восточные и западные мудрецы.

Key words: Eastern education, social etiquette, mutual communication, greeting culture, universal values, the spirit of the nation, spiritual foundations, cultural and spiritual heritage, Eastern and Western sages.

Одамларнинг меҳр-оқибати, бир-бирларига нисбатан ўзаро ҳурмат эътиборда бўлишлари мулоқот жараёнида намоён бўлади. Халқимизда азалдан мулоқот саломлашиш маданиятидан бошланади. Саломлашиш турли халқларда ҳар хил амалга оширилади. Халқимизда саломлашиш ахлоқлиқнинг юксак намунаси сифатида эътироф этилиб, унинг негизида умуминсоний қадриятларнинг устуворлиги, шу миллатнинг рухий хусусиятлари, ўзаро муносабатларининг маънавий асослари, бўлажак мулоқотнинг характери, ўзаро ҳамкорлиги акс этади.

“Қуръони карим”да саломлашиш одоби мусулмон ахлининг қатъий мажбурий бурчи тарзида баён этилади: “Эй мўминлар, ўз уйлариңгиздан бошқа уйлارга то изн сўрамагунингизча ва эгаларига салом бермагунингизча қирмангиз. Мана шу сизлар учун яхшироқдир. Шояд ушбу эслатмадан ибрат олсангизлар” (24.27), (24.61). [2]

Аждодларимиз маданий ва маънавий мероси, улар яратган сўз, халқ тилининг тутанмас бойлиги ёш авлодни тарбиялашда муҳим аҳамият касб этади. Бу ўринда Абу Наср Форобий, Абу Абдуллоҳ ал-Хоразмий, Юсуф Хос Ҳожиб, Аҳмад Югнакий, Хисрав Дехлавий, Абу Ҳамид Ғаззолий, Кайкобус, Шайх Саъдий, Алишер Навоий, Заҳриддин Муҳаммад Бобур ва бошқа Шарқ ва Ғарб донишмандларининг бой меросларида фарзандларни тарбиялаш ва камолотга етказиш асосий муаммо сифатида тарғиб қилинган. Улар сўзни ва нутқни таълим-тарбияда илоҳий неъмат ва ҳикмат деб билишган ҳамда ҳар бир сўзнинг ўз ўрни ва аҳамияти борлигини, тарбияда сўздан қучишроқ ва қудратлироқ нарса йўқлигини, тилга эътибор - элга эътибор эканлигини, сўз сеҳри мўъжизалар ярата олишини таъкидлаб келганлар. Буларнинг барчаси мударрис ва шоғирдларнинг самимий мулоқоти жараёнида амалга оширилган. Мударрислар баркамол ва тарбияланган инсоннинг ўнга ниспонаси борлигини алоҳида таъкидлашган: — биринчиси: халқ тўғри деб топган нарсаси нотўғри деб қарамаслик — иккинчиси: ёшликдан ўз нафасига эрк бермаслик; — учинчиси: бировлардан асло айб қидирмаслик; — тўртинчиси: ёмонлик ва омадсизликни яхшиликка йўйиш; — бешинчиси: агар гуноҳкор узр сўраса, узрини қабул қилиш ва — кечиримли бўлиш; — олтинчиси: муҳожирлар ҳолатини чиқариш; — еттинчиси: доимо эл гамини ейиш; — саккизинчиси: айбини тан олиш; — тўққизинчиси: эл билан очиқ чехрали бўлиш; — ўнинчиси: одамлар билан доимо ширин муомалада бўлиш.

Мулоқот Шарқона тарбияда ахлоқ қўрқи саналган. Муаллим ҳар бир ўқувчининг қандай дунёқарашга эгалиги, тафаккури, билим савияси, ҳаётига нисбатан муносабати одамлар билан ўзаро мулоқотида намоён бўлишини уқтиришган. Шарқ мутафаккирлари меросида мулоқот - азалдан инсонлар ўртасидаги ўзаро алоқа воситаси бўлган. Мулоқотнинг асосий қуроли тил ҳисобланган. Шунинг учун ҳам тил - алоқа қуроли сифатида таърифланади. Инсоннинг тили ширин, муомала маданиятига эга бўлса, қисқа вақт ичида халқ орасида обрў-эътибор топади. Кўп гапириш ҳеч қачон кишига обрў келтирмайди. Шунинг учун ҳам ўтмишда яшаб ўтган мутафаккирларимиз тилга, айтиладиган ҳар бир сўзга ҳурмат билан, ўйлаб ёндашиш лозимлигини уқтириб ўтганлар.

Ўқитувчи “Сўз айтишдан аввал, ҳар дақиқада сўз ортидан келадиган оқибатларни ўйла”ши керак (И.П.Павлов). Алишер Навоий адабий меросларида муомала маданияти, хушмуомалалик, тилнинг аҳамияти тўғрисида, ширинсўзлик ҳақида ноёб фикрларни баён қилган. Бутунги кунда ҳам бу фикрлар ўз аҳамиятини йўқотган эмас. «Тил ширинлиги - кўнглига ёқимлидир, мулоиймлиги эса фойдали. Ширин сўз соф кўнглилар учун асал каби тотлидир» - дейди Алишер Навоий.

Ўқувчилар нутқини ўстиришда ўқитувчининг тил бойлиги муҳим аҳамиятга эга: бир томондан, ширин тиллилик ўқувчини ўқитиш ва тафаккурини ривожлантиришнинг муҳим омил бўлиб ҳисобланади. Бундан шундай ҳулоса келиб чиқадики, ўқитувчининг тил бойлиги нутқининг образли, чиройли, жарангдор, намунали бўлишини таъминлайди, натижада ўқувчи диққатини ўзига жалб этади. Зотан, тил ва нутқнинг теранлиги, ўқитувчининг маҳоратини, маънавий бойлигини, ўқитувчилик қобилиятининг қай даражада эканлигини ифодалайдиган ўлчов, кўрсаткич ҳисобланади.

Америкалик шоир Рольф Эмерсон: “Нутқ кудратли куч: у ишонтиради, ундайди, мажбур қилади” дейди. [5] Шарқ мутафаккирлари ижодида тил ва нутқ воситалари орқали нотик, воиз, бадиҳагўй, қиссахон каби махсус санъат аҳиллари ва мударрислар диний, таълим-тарбиявий, исломий ақидаларни оммага сингдиришгани, панд-насиҳатлар қилишгани баён этилади. Ушбу нутқ соҳиблари кенг қамровли билимга, бой ахборотга эга бўлишган. Алишер Навоий “Воиз олимнинг ўзи аввало ҳалол иш кўрувчи бўлишини, унинг наснҳатидан чиқмаслиқни” асарларида баён этган. [6] Шунинг учун тил ширинлиги ва нотиклик санъати устида ишлаш, нутқ маданиятини такомиллаштириб бориш ҳар бир ўқитувчининг энг асосий ижтимоий бурчи ва масъулияти ҳисобланади.

Таълим-тарбия жараёнида нутқнинг таъсир кучи ниҳоятда беқиёсдир. Ўқитувчининг тили нутқий қобилияти ўқувчиларнинг ўзларини тута билишларига, ҳулқ-автори ва фикр юритишларига улкан таъсир этувчи кучли воситалардир. Ўқитувчининг “тил бойлиги ва нотиклик санъати барча замонларда ёнма-ён яшаб келган” (А.П. Чехов) [4]. Унинг ҳис туйғуси, интилишлари, ирода ва эътиқоди нутқда акс этади. Ўқитувчи тил бойлиги билан ўқувчиларда хурсандчилик, руҳланиш, муҳаббат, Ватанга садоқат, газабланиш, нафратланиш ҳиссиётларини уйғотади, билим олишга ундайди. Шунинг учун ўқитувчи “тилнинг халқ ўтмиши, ҳозирги ва келажак авлодни буюк бир яхлитликка, тарихий, жонли бир жиҳсликка айлантирувчи энг ҳаётий, энг бой ва энг мустаҳкам восита” (К.Д. Ушинский) эканлигини унутмаслиги керак. Кишиларнинг бир-бирлари билан ўзаро муносабатларида ширинсуханлик, гўзаллик, сўзлашув оҳангидаги мулойимлик “Муошарат одоби” дейилади. Муошарат одоби инсоннинг гўдаклигида ота-она бағрида, оилада шакллантирилиши керак.

“Қуш уясида кўрганни қилади” дейилади халқ мақолларида. Оилада ўрганилган муошарат одобининг пойдевори мустаҳкам бўлади. Бола мактабда, улгайгач эса, ижтимоий муҳитда кўникма ҳосил қилиш жараёнида оиласида ўрганилган муошарат одобининг куч-қудратини доимо ҳис қилади. Ўқувчиларда муошарат одобини шакллантириш учун ўқитувчининг ўзи аввало ҳушмуомалалигини намойиш этиб, ўқувчилар қалбига йўл топа олиши, меҳрибонлиги, улар билан ҳамдард, ҳамфикр бўлиб, ўрнатқ бўлиши муҳим аҳамиятга эга. Шарқ мутафаккирлари асарларида муошарат одоби турли кўриниш ва номларда баён этилади.

Жумладан, Ал Форобийнинг “Фозил одамлар шаҳри” асарида асосий гоя - фозил кишилар образи. У ким бўлишдан қатъий назар шохми, гадоми, оддий фуқароми фозил кишидир. Шаҳарнинг фозил кишилари бир-бирларига нисбатан ҳурмат ва иззатда бўладилар. Ота-она ва фарзанд, устоз ва шогирд, дўстлар, қариндошлар ўртасида шарқона назокат, меҳр ва эҳтиром мавжуд. Форобий асарида бундан бир неча аср илгари ҳам ота-боболаримизнинг маънавияти нақадар юксак бўлганлиги ва бу авлодларга ўрнатқ бўлиши таъкидланади.

Оноре де Бальзак “Хушмуомалалик ва камтарлик кишининг чинакам маърифатли эканлигидан далолат беради” дейди. Инглиз донишманди Жон Либбок “Одамлар боо-

добилилик ёрдамида ҳаттоки куч билан эришиш мумкин бўлмаган галабаларга эришиши мумкин¹лигини айтади [8].

Демак, муошарат одоби нафақат миллий анъаналаримиз ва урфодатларимизнинг кўзгуси бўлган, балки дунёдаги барча халқларнинг ноёб инсоний фазилати сифатида эътироф этилган. Инсоннинг энг улут, лекин мураккаб ва мапакқатли фаолиятларидан бири одамлар орасида, яъни жамиятда ўз ўрнини топиб яшашидир. Бу фаолиятнинг мураккаблиги шундаки, кўпчиликка кўшилиш, улар билан аҳил бўлиб яшаш учун инсонда шунга яраша муомала ва муносабат бўлиши керак. Муомала ва муносабатда ўқувчиларнинг дилига тўғри келмайдиган қўпол ва дилозор муносабат олиб боровчи ўқувчиларни ҳеч ким ёқтирмайди. Ўқувчилар хушфеъл, ширинсухан, адолатпарвар, муомаласи ширин ўқитувчи ва тарбиячиларни дилдан ёқтиришадилар ва ҳурмат-эътибор қилишади.

Инсонлар орасида муносиб ўрнини топиш, инोक ва ҳамжихат бўлиб яшаш шартларидан бири одамнинг камтарлигидир. Камтарин инсон ҳеч қачон ўзининг ютуғи билан, бадавлатлиги билан, илм-ҳунари билан мактанмайди, ҳамма вақт камгап, содда бўлади. Аммо инсондаги камтарлик самимий бўлмоғи зарур. Ширин сўз мулоқотга киришишнинг асосий қуролидир. У инсон қалбини илтифат қўпол сўз инсон қалбини жароҳатлайди.

Ўқитувчининг “ақл-заковати, фикри, ҳис-туйғулари, билими ва маданий савияси, тафаккури маълум даражада сўзда ифода этилади. Муомала маданиятида сўз ақлдан куч, тилдан ихтиёр олади” [1]. Чунки сўзнинг кудрати қатта. Ўқитувчи ўз сўзига, тилига ниҳоятда эҳтиёткор бўлмоғи лозим. Энг аввало, ўқувчиларга муомала маданиятини, қатталар олдида ўзини тутатилиши, гапини бўлмаслиги, ёш илутларга гап қайтармаслигини ўргатиш зарур. Мулоқот маданияти ҳамма жойда керак. Иш жойида, транспортда, уйда биз ким билан қандай муомала қилишни билишимиз зарур. Ўқитувчининг қанчалик билимли, ақл-заковатли эканлиги ўқувчилар ва уларнинг ота-оналари билан олиб борадиган мулоқоти орқали намоён бўлади. Одамлар бутун ички дунёсини, мақсадини, муомала ва муносабатларини бир-бирларига сўз ёрдамида етказадилар, амалга оширадилар. Шу туфайли сўзлашув муносабатлари ниҳоятда гузал ва мулоим бўлишини ҳаёт тақозо этади. Сўзга бой, ширинсухан кишиларнинг муомалалари ёқимли, иш ҳам юришган бўлади. Бундай кишиларни ёқтирадилар, ҳурмат қиладилар. Сўзлашув ҳам ўзига хос санъатдир. Бу санъатнинг илдиизи муошарат одоби бўлиб, уни мукаммал ўрганиш ҳар бир инсон учун зарур. Шу билан бирга, она тилини мукаммал ўрганмоқ ва соф адабий тилда ўқувчилар билан мулоқот қилиш ўқитувчининг нотиклик қобилиятидир.

Афсуски, реал ҳаётимизда айнан шу долзарб масала муаммолигича қолмоқда. Оммавий маданият шарқ халқлари ҳаётига ҳам дадил кириб келди ва турли-туман кўринишларда кириб келмоқда. Бундай жирканч ҳолат ёшлар маънавиятига, таълим-тарбиясига жиддий зиён етказмоқда. Айрим ҳолларда қатта ёшлар одамларда ҳам энсани қотирадиган, ёқимсиз қилиқлар, сўзларни ниҳоятда бузиб талаффуз қилиш ҳолларини кўриб қўнглинг айнийди. Саломлашиш одобиغا риоя этмаслиқни-ку гапир-маса ҳам бўлади. Оила даврасида фарзандлар иштирокида миллийликдан узоқлашган мимикалар, гап-сўзлар, саломлашишда бош уриштириш каби ноодатий қилиқларни қандай баҳолаш мумкин.

Янги Ўзбекистон шароитида таълим муассасалари ўқитувчи-профессорлари олдида турган ўта масъулиятли вазифалар ҳам шундан иборат эмасми?!

Адабиётлар:

1. Абдуллаев Ҳ. Яшил дафтар ҳикмати. -Т.: Ўқитувчи, 2000.
2. Авлоний А. Туркий гулiston ёхуд ахлоқ. - Т.: Ўзбекистон, 1992, 160 б.

3. Давлетшин М.Г. Замонавий мактаб ўқитувчисининг психологияси. - Т.: Ўзбекистон, 1999, 29 б.
4. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя.
5. Каримов И.И. Ўқитувчи, устоз, мураббий...: Талабалар ва ёш ўқитувчилар учун. Рисола. - Қўқон ДПИ, 2009, 99 б. 29.
6. www.ziyouz.com kutubxonasi

РЕЗЮМЕ

Мақолада Шарқона тарбиянинг муҳим жиҳати бўлган инсонлараро ўзаро мулоқот маданияти ва унга эришиш йўл-йўриқлари тўғрисида фикр юритилиб, тавсиялар берилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается культура межличностного общения, являющаяся важным аспектом Восточного образования, и ориентиры ее достижения, даются рекомендации.

SUMMARY

The article discusses the culture of interpersonal communication, which is an important aspect of Eastern education, and guidelines for its achievement, recommendations are given.

ОЛИЙ ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ТАЪМИНЛАШ ВА САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ИМКОНИЯТЛАРИ

Турсунбаева Ю.Р.

педагогика факультети “мактаб менежменти” кафедраси ўқитувчиси

Таянч сўзлар: узвийлик ва узлуксизлик тамойиллари, таълим сифатини баҳолаш, миллий баҳоловчи тизимлар, таълим сифати менежменти.

Ключевые слова: принципы членства и преемственности, оценка качества образования, национальные системы оценивания, управление качеством образования.

Key words: principles of membership and continuity, assessment of the quality of education, national assessment systems, quality management of education.

Жамиятда таълим мазмуни, олий таълим сифатини таъминлаш ва самарадорлигини ошириш деганда, эгалланиши талаб этиладиган илмий билимлар, амалий қўникма ва малакалар, шунингдек, дунёқарашни шакллантиришга қаратилган таълимий гоялар тизими тушунилиб, унинг таркиб топишига қўйидаги омиллар: таълим сифати, замонавийлиги ҳамда оммавийлигини таъминлашга қаратилган эҳтиёжлар; соҳа олимларининг замонавий методологик қарашлари; илмий-техник тараққиёт (замонавий ахборот ва коммуникация технологиялари ҳамда тизимлари) ўз таъсирини кўрсатади. Мамлакат таълим тизимида сифатни доимий кўтариб бориш барча ривожланган мамлакатларнинг таълим жараёнини яхшилаш соҳасида олиб борилаётган тажрибаларини чуқур таҳлил қилган ҳолда ўзимизга ҳос ва мос бўлган йўналишларни такомиллаштириб боришимиз керак. Жумладан, барча таълим муассасаларининг ўқитувчиларини танлаб олиш орқали (саводхонлик даражаси, чет тилларни билиши, мамлакатимизнинг бой тарихини мукаммал билиши, мутахассислик билим даражаси эътиборга олинishi лозим) босқичма-босқич ривожланган мамлакатларга тажриба ўрганиш учун малака оширишга юборишни йўлга қўйиш ҳам яхши самара беради. Шунингдек, ўқув дастурларини ишлаб чиқишда ўз йўналишлари бўйича тажрибага эга бўлган, аниқ мутахассислик бўйича мукаммал назарий ва амалий билим ҳамда қўникмага эга бўлган ходимларни бирлаштириш, келиштирилган ҳолда фаолият олиб бориш сифатни таъминлашнинг бир омили бўла олади. Таълимнинг сифатини янада кўтариш учун ўқув режадаги фанлар кетма-кетлигини, яъни фанларни ўқитишда узвийликни таъминлаш лозим. Шунингдек,

Т. Н. Қары Ниязий атындағы Өзбекстан педагоғикалық
илим-изертлеў институтының Ж. Орынбаев атындағы
Қарақалпақстан филиалы

**«МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ
БИЛИМЛЕНДИРИЎ» № 6/2**

Нөкис — 2022

Басып шығыўға жуўапкер:

А. Тилегенов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов, Н. Абдукаримов

Оригинал-макеттен басыўға рухсат етилди 9.12.2022. Форматы 60x84^{1/16}

«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.

Шәртли б.т. Нашр. т. Нусқасы 2000. Буйыртпа №

«NISO POLIGRAF» ШК босмахонасида босилди.

Тошкент ш., Ҳ. Бойкаро, 51